

Svědectví

o osvobození 3 000 politických vězňů z vlaku u Netřebic, okres Český Krumlov

Po nuceném odchodu z Hlučína v září 1938 jsem byl 2. 4. 1939 jako učitel ustanoven na škole ve Velešíně na okrese Český Krumlov.

Učil jsem do září 1943, kdy jsem byl totálně nasazen ve škrobárně v Gmündu. Odchod z Velešína do rajchu jsem tehdy vítal, neboť mi pro nařčení ze zrazování dětí od návštěv německých filmů v místním kině hrozilo zatčení. Za to, že k tomu nedošlo, vděčím Dru. Janu Chalupovi a panu Šourkovi, zaměstnancům firmy Jikov ve Velešíně. Za mé nepřítomnosti ve Velešíně mi Němci zabavili byt pro německou telefonistku a tak jsem na přímluvu pana Jana Bicka ze Žaltic přestěhoval své věci do statku pana Jana Opekara v Markvarticích. V jeho rodině jsem se také skrýval po svém útěku z Gmündu v dubnu 1945.

Při svých častých návštěvách ve Velešíně jsem se od svých přátel dověděl, že od Prahy jede do Českých Budějovic vlak o 39 vagónech plných esesáků, kteří s sebou vezou 40 českých lidí jako rukojmí.

Když 5. května vypuklo v Praze povstání, byl pod vedením Dra. Jana Chalupy ustaven ve Velešíně Revoluční národní výbor a já jsem byl spolu s několika dalšími občany zapojen jako člen Národní ochranné stráže. Dostali jsme rudé pásky s nápisem NOS a odznak. Ozbrojeni jsme nebyli. Protože Němci po porážce u Stalingradu už neměli čas odvézt moji motorku zabavenou pro Wehrmacht, převzal jsem ji z dílny p. Josefa Douchy v pojízdném stavu. Tak jsem se stal u své jednotky NOS motorizovanou spojkou. Tehdy jsem ještě ani netušil, jak důležitou roli sehraje tato motorka v nejbližších dnech.

V úterý 8. května brzy odpoledne, kdy jsem neplnil úkol spojky, jsem chtěl využít slunného počasí, a tak jsem vyzval svého přítele Josefa Kozu k vyjíždce za Velešín. Zajeli jsme až pod Netřebice, kde železniční trať Velešín-Kaplice překonává za silničním nadjezdem pod Netřebicemi značné stoupání, a usadili jsme se na kopečku. Nasedli jsme dlouho. Kouřový sloupec nám prozradil, že se od Velešína blíží vlak. Byl velice dlouhý. Když jsem napočítal 39 vagónů, hned mi projela hlavou myšlenka, že je to ten vlak s esesáky a 40 českými lidmi. Moje domněnka se potvrdila, když se zadní lokomotiva, která vlak tlačila, asi v polovině stoupání trati před prvním zákrutem odpojila a plnou parou ujížděla zpět do stanice Velešín. Proto se v kopci na severovýchodním okraji Netřebic vlak zastavil. Okamžitě jsem s přítelem nasedl na motorku a zajel jsem na četnickou stanici v Netřebicích, kde jsem zastavení vlaku oznámil a požádal o jakoukoliv pomoc pro zadržovaných 40 českých lidí. Neuspěl jsem. Bylo mi řečeno, že na stanici jsou jen tři četníci a s třemi puškami pro vlaku esesáků nic nezmohou. Situace se stala beznadějnou, ale ne ztracenou, pokud vlak stál na trati. Ze zvědavosti, co se u vlaku děje, jsem se vydal pěšky po silnici k její zatáčce směrem na Kaplici, ale nedošel jsem daleko. V zamyšlení jsem nepostřehl, že jsem se za rohem plotu ocitl před sedící jednotkou Vlasovců. Lekl jsem se, vždyť jsem měl na rukávě rudou pásku, ale nedal jsem to na sobě znát.

Než jsem se však stačil vrátit zpět, zavolal na mě velitel a zeptal se mě německy, kde bydlím. V očekávání nepříjemného výsledku jsem jen řekl „in Velešín“.

Hned mně ale strach přešel, když mi velitel smutným hlasem řekl, že mi závidí. „Co mi závidíte?“ zeptal jsem se už klidně. Nato on: „Závidím vám domov a vaši vlast. My jsme obojí ztratili a domů se už vrátit nemůžeme. Proto vám závidím“. Odpověděl jsem mu, že je po válce a všechno se jistě dobře vyřeší. Tím náš rozhovor skončil a já jsem se s ulehčením vrátil zpět na četnickou stanici. Můj přítel tam však už nebyl. S četníky jsme si už neměli co říci a tak jsem se jen mlčky díval z okna. Pojednou jsem zaslechl hluk motoru a vzápětí zastavil na silnici americký džíp. Na jeho kapotě seděl německý voják s bílou vlajkou.

Z džípu vystoupil americký důstojník a zamířil přímo na stanici. Po pozdravu se obrátil přímo na mně, neboť si všiml mé pásky s nápisem NOS a snad mně považoval za partyzána. Zeptal se mne, je-li v místě klid.

Svitla mi nová naděje a tak jsem mu, nevím, zda německy nebo francouzsky v rychlosti řekl o vlaku s esesáky a požádal jsem ho, aby se pokusil osvobodit zadržované rukojmí. Dobře si pamatuji, že mi odpověděl toto: „My nemůžeme nic dělat, nemáme čas a musíme se hned vrátit. Pošleme vám ale letadlo a veliteli Vlasovců dám příkaz, aby vaše lidi dostal z vlaku. Jestliže se to podaří, na zelenou světlici letadlo odletí, jestliže se to nepodaří, na červenou světlici letadlo vlak rozbije.“ Odešel a za chvíli s džípem odjel směrem na Kaplici. Netušil jsem, že od této chvíle budou mít události už rychlý spád. Netrvalo dlouho, na obloze se objevilo letadlo a začalo kroužit nad vlakem. Za chvíli, která se mi zdála nekonečně dlouhá, jsem uslyšel výstřel, ale marně jsem pátral po září světlice. Jen letadlo dále kroužilo nad krajinou. Zvědav co se stalo, vyjel jsem na motorce na silnici, odkud byl výhled k vlaku. Jaké však bylo moje překvapení, když jsem na prostranství u vlaku spatřil místo 40 rukojmí, pobíhat veliký dav lidí v pruhovaných šatech. Nevěřil jsem svým očím a tak jsem zajel až k nim. Poznal jsem, že je to spousta politických vězňů z koncentračního tábora. Mezi nimi zmateně pobíhali esesáci a já jsem slyšel, jak jeden z nich posílá vězně na silnici a ukazuje jim směr na Kaplici. Hned jsem si uvědomil jaké nebezpečí jim hrozí v lesích dosud plných německých vojáků a rychle jsem se rozhodl vězně mezi lesy nepustit.

Na silnici jsem je předjel, zastoupil jim cestu, a celý proud jsem obrátil opačným směrem zpět do Netřebic a dále po silnici směrem na Velešín. Věděl jsem, že tam má firma Jikov prázdné dřevěné ubikace po dělnících, kteří po 5. květnu už nenastoupili do práce.

Chvíli jsem rozkročen nad motorkou sledoval odcházející vězně a rovnal si v hlavě, co se vlastně stalo. A právě ta chvíle mi mohla být osudná. Najednou na silnici vybíhá esesák zlostí celý rudý v obličeji, žene se ke mně s pistolí v ruce a řve na mne německy, jakým právem já ruším jeho rozkaz. Rovněž německy jsem mu odpověděl, že právem československého vojáka. Hned nato mi esesák přitiskl pistoli na prsa. Hleděl jsem na zbraň a s hrůzou jsem čekal svůj konec. Ani nevím, co všechno mi v té chvíli prolétlo hlavou. Esesák však spoušť nestiskl, jen se mi upřeně díval přes rameno. Neměl jsem sílu se pohnout a jen jsem čekal na smrtící ránu.

Chvíli jsme tak stáli proti sobě, on s pistolí na mých prsou a já s rukama na řídítkách. Brzy jsem však poznal, co ho tak velmi upoutalo. Uslyšel jsem hluk blížícího se auta a za

okamžik těsně u nás zastavil americký džíp s vlajkou Červeného kříže. Jeden z amerických vojáků hned ukázal na pistoli a zeptal se esesáka, jak je možné, že po kapitulaci má ještě zbraň. Gestem naznačil, aby mu ji vydal. Esesák mi zbraň vzal z prsou a řekl, že ji smí vydat jen svému veliteli, jinak že by měl nepříjemnost. Ještě jsem zahlédl jakýsi Američanův pohyb a v šoku mne opustilo vědomí. Když jsem se probral, v šoku jsem byl asi dost dlouho, seděl jsem rozkročen na motorce s rukama na řídítkách a viděl jsem, že na silnici vycházejí už poslední vězni. Kam se poděl džíp a esesák, to nevím. V tu dobu jsem viděl, jak letadlo odlétá na jih. Tehdy jsem si uvědomil, že mi americký džíp Červeného kříže v posledním okamžiku zachránil život. To vše se sběhlo několik desítek metrů od posledních domků Netřebic směrem na Kaplici.

Když jsem se trochu zotavil a než jsem odjel do vesnice, všiml jsem si, jak skupinka mužů v zelenavých stejnokrojích civilního střihu vyšla z prvního okrajového domku, navštívila ještě i druhý, a vydala se po cestě západním směrem na Český Krumlov. Usoudil jsem, že to jsou asi bachaři z vlaku a že shánějí jídlo. Na návsi v Netřebicích jsem se zastavil u skupinky vězňů, kterým vlasovská felčarka poskytovala první pomoc. Právě otvírala ránu německému vězni, jemuž prý ji do hlavy zasadil bodákem německý voják. Řekl mi, že byl vězněn plných 11 let. Pak jsem se vydal za vězni. Bylo jich mnoho. Šli pomalu, zbědovaní a unavení. Nikdy nezapomenu na jejich vyhublé tváře. Předjel jsem je, abych pro ně v továrně ve Velešíně zajistil nákladní auta. V továrně, kde bylo naše středisko NOS a kde jsem ohlásil, že se k městu blíží asi 2 000 politických vězňů, na tolik jsem je cestou zběžně odhadl, podle záznamu v kronice obce Velešína jich z vlaku u Netřebic bylo osvobozeno 3 000, mi nechtěli uvěřit. Na mé naléhání vyslali nákladní auto a pak již byli vězni ze silnice mezi Chodčí a Netřebicemi do Velešína sváženi všemi dostupnými dopravními prostředky a umístěni v dřevěných barácích, kde byla také zřízena provizorní ošetřovna.

Kdo propustil vězně z vlaku jsem na vlastní oči neviděl, nebyl jsem při tom. Později jsem se dověděl, jak k propuštění vězňů z vlaku došlo: Velitel Vlasovců (podle příkazu amerického důstojníka) prý vyzval velitele transportu, aby propustil těch 40 českých lidí. Byl mu otevřen první vagón, ale žádní Češi v něm nebyli. Byl však plný politických vězňů. Když prý velitel Vlasovců chtěl vidět další vagóny, esesák vytáhl pistoli. Vlasovec byl ale rychlejší. To musel být ten výstřel, který jsem slyšel na četnické stanici. Velitel Vlasovců pak dal otevřít všechny vagóny, které byly plné vězňů. Bylo-li tomu přesně tak, nevím. Nepopíratelným faktem však je, že všichni vězni byli z vlaku u Netřebic propuštěni na svobodu a tím do nového šťastnějšího života. Tak uniklo 3 000 politických vězňů v posledním okamžiku jisté smrti, neboť, jak uvádí zápis v kronice, měli být v lesích u Omolenic všichni zlikvidováni.

Když jsem v továrně Jikov zařídil odvoz vězňů, vrátil jsem se do Netřebic hledat svého přítele Kozu, který se mi po příchodu na četnickou stanici ztratil.

Nenašel jsem ho a tak jsem se vrátil do Velešína a odtud na silnici Velešín Mirkovice, abych pátral po bachařích, kteří šli z Netřebic směrem na Český Krumlov. Ze silnice, odkud byl dobrý výhled, jsem za vesnicí Hrušky, myslím, že se vesnice položená na svahu tak jmenuje, skutečně spatřil na cestě několik postav. Byli to oni. Dále jsem je už

nesledoval, neboť se schylovalo k večeru, a vrátil jsem se do Velešína. Tam už přivolaní lékaři Dr. Zdeněk Tutter a Dr. Sezemský ošetřovali raněné a nemocné vězně.

Večer jsem se ještě rozhodl navštívit rodinu pana Jana Bicka v Žalticích. Přijel jsem k vratům statku a zažil jsem další překvapení. Na dvoře sousedního statku jsem uviděl bachaře, které jsem ze silnice sledoval. Nevšimli si mě. Rychle jsem vyvedl motorku za vesnici a zajel jsem na četnickou stanici v Mirkovicích. Vypověděl jsem četníkům, co jsem zjistil a vyzval jsem je, aby bachaře zajistili. Odpověď byla stejně zamítavá jako v Netřebicích: „Jsme tu jen tři a každý máme rodinu. Kdyby se nám něco stalo, nikdo nám nic nedá.“ Protože už byla tma, vrátil jsem se do Markvartic, kde jsem bydlel. Druhý den ráno jsem se znovu vrátil do Žaltic. Od vrat pana Bicka jsem viděl, že se bachaři na dvoře myjí. Jeden mne zpozoroval, přišel ke mně a ptal se na cestu do nejbližšího města. Pásku jsem pro jistotu na rukávě neměl. Ukázal jsem na cestu mezi ploty, která vede do Velešína, v bláhové naději, že mne poslechnou. Vždyť měli s sebou mapy. Za chvíli skutečně udaným směrem vyšli, ale za vsí hned odbočili po pěšině do lesa. Vjel jsem do lesa za nimi, ale po pěšině nikdo nešel. Vycítil jsem nebezpečí a rychle jsem zase z lesa vyjel. To už za mnou k lesu spěchalo několik vesničanů ze Žaltic. Nejdříve mi za moji nerozvážnost řádně vyhubovali, vždyť na mne v lese stačil pouhý klacek, pak s uspokojením, že se mi nic nestalo, se se mnou vrátili do vesnice. Poděkoval jsem jim za starost o mne, vždyť mne všichni dobře znali.

Během dalších dnů byli vězni v barácích ve Velešíně ošetřováni, nemocní odváženi do nemocnice v Českých Budějovicích, jiní do narychlo zřízeného střediska. Sám jsem odváděl skupinu Francouzů na zastávku k vlaku. Když jsem jim francouzsky řekl, že jsou už volní a pojedou domů, byla jejich radost nepopsatelná. Vždyť s nimi dosud nikdo francouzsky nemluvil. Večer, když byli všichni vězni shromážděni kolem ohně, procházel jsem prázdné ubikace. V jednom baráku seděla v koutě na zemi skrčena rodina s malým dítětem na rukou ženy. Dítě neplakalo, v koncentráku se nesmělo pláčem prozradit. Dodnes vidím jejich ustrašené pohledy. Muž mi řekl, že jsou Maďaři. Řekl jsem jim maďarsky, že válka skončila, že jsou už volní a že pojedou domů zpět do Maďarska. Chtěl jsem, aby šli se mnou ven k ostatním. Báli se a nevěřili mi. Snad uvěřili zdravotní sestře, kterou jsem za nimi poslal.

V té době byla z Velešína vyhoštěna a vyvezena rodina německého konfidenta a udavače Míky. Jejich děti chodily do německé školy ve Velešíně a protože bydlely u české školy, často napadaly naše české děti a bolestivě je zraňovaly dráty zakončenými háčky.

Před svým odchodem do totálního nasazení jsem v 1. třídě učil žáka Říhovce. Byla to místní, vlastenecká rodina s více dětmi. Otec Říhovec mohl dostat dobře placené místo na letišti, ale on to odmítl. Řekl mi, že budou raději žít o suchém chlebě, než by sloužil Němcům. Tajně jsem navštívil vedoucího závodu Jikov ing. Železného, od něhož jsem pro rodinu Říhovcovu získal a rovněž nenápadně odevzdal 5 000 Kč.

Vězni opustili město podle zápisu v kronice obce Velešína během 8 dnů. Po jejich odchodu jsem jednoho dne jako motorizovaná spojka dostal příkaz zjistit pohyb kolony SS, která se blíží od Třeboně. Vyjel jsem pozdě večer a měl jsem jet směrem na Římov. Na křižovatce silnic na Holkov jsem se zeptal naší hlídky, co je nového. Řekli mi, že je všude klid. Proti obzoru jsem na silnici do Římovy spatřil velké hranaté těleso. Bylo mi řečeno,

že tam asi Němci zanechali opuštěné nákladní auto. S vysvětlením jsem se spokojil a rozjel jsem se na silnici k Římovu. Bylo mi divné, že je na silnici takových aut mnoho.

Když jsem však v matné záři reflektoru viděl pobíhat černé postavy a na brigádýrkách umrlčí hlavy, uvědomil jsem si, co se stalo. Zajel jsem totiž mezi auta kolony SS, kterou jsem měl hledat. Vrátit jsem se už nemohl a tak mi nezbyla jiná možnost, než jet dále a doslova se proplétat mezi přebíhajícími esesáky. Neměl jsem čas ani odvahu ohnout drát na předním blatníku, na němž se před reflektorem třepotala československá vlaječka. Kolona aut se mi zdála nekonečně dlouhá a já jsem jen se strachem čekal, kdy na mne některý esesák vystřelí. Byla to jízda hrůzy. Oddechl jsem si teprve, když jsem měl za sebou poslední auto této dlouhé kolony. Na okraj Římovu zbývalo ještě několik set metrů. Ujel jsem je plnou rychlostí, padl jsem tam do trávy vyčerpán napětím a uvědomil si, že jsem se právě potřetí narodil. Dodnes nemohu pochopit, jak je možné, že naše hlídka na křižovatce u Holkova neslyšela hukot tolika nákladních aut a vystavila mne takovému nebezpečí. Zanedlouho se kolona konečně rozjela směrem na Zlatou Korunu a dále na Český Krumlov, který byl už v americkém okupačním pásmu. Teprve v noci jsem se vrátil domů. Byl jsem šťasten, že po průjezdu kolonou SS jsem zůstal živ.

Pak už žil Velešín dále klidným životem a všichni jsme toužebně očekávali příchod Rudé armády. Brzy jsme se dočkali.

Psáno v Hlučíně dne 1. října 1988

Josef Hrad,
učitel v.v.
Hlučín